บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะนำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเวลา
บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์พยาบาล
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเวลาในการทำงาน
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเวลา

ความสำคัญของเวลา

ในความเป็นจริง ทุกคนต่างก็มี เวลาอยู่เท่า ๆ กัน วันละ 24 ชั่วโมง เดือนละ 30 หรือ เดือนละ 31 วัน และปีละ 365 วัน แต่การใช้เวลาที่มีอยู่เท่า ๆ กันนี้ ให้เกิดประโยชน์มากน้อยในหน้าที่การงานในครอบครัว โดยส่วนตัว หรือเพื่อสังคม ของแต่ละคนแตกต่างกัน ความสำคัญของเวลา จึงอยู่ที่ภารกิจหรือกิจกรรมที่เราจะทำได้สำเร็จ ภายใต้เวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด (วิรัช สงวนวงศ์วาน, 2531) เวลาเป็นปัญหาของทั้งคนที่มีงานมากจนทำงานไม่เสร็จ หรือไม่ทันตามกำหนด และคนที่มีงานในความรับผิดชอบน้อยแต่แบ่งเวลาในการทำงานไม่เป็น เลยทำให้งานเสร็จไม่ทันตามกำหนด เป็นที่ยอมรับกันว่า เวลาเป็นสิ่งมีค่าเพราะมันมีผลต่อ ความสำเร็จ และการล้มเหลวในการทำงาน (จีระพันธุ์ พูลพัฒน์, 2533)

กล่าวโดยสรุป ในชีวิตการทำงาน เวลาเป็นทรัพยากรในการทำงานที่มีอยู่อย่างจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับทรัพยากรอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น เงิน คน เครื่องจักร หรือ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ เวลาเมื่อผ่านไปแล้วก็ไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้ และเวลาก็เป็นสิ่งเดียวที่ทุกคนมีอยู่เท่าเทียมกัน จะแตกต่างกันก็ตรงที่ว่า ใครจะใช้เวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่ากัน ผู้ที่รู้จักใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพก็จะประสบความสำเร็จในชีวิตและหน้าที่การงานมากกว่าผู้ที่ไม่รู้จักใช้เวลาให้เหมาะสม

วิธีการบริหารเวลา

ในเรื่องของวิธีการบริหารเวลานี้ได้มีผู้เสนอไว้หลายแนวความคิดด้วยกัน ซึ่งรวบรวมมานำเสนอเป็นสังเขป ดังนี้

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2530) ได้กล่าวถึงวิธีการบริหารเวลาไว้ดังนี้

1. การกำหนดความสำคัญ เป็นการพิจารณาภารกิจต่าง ๆ ที่จะต้องทำว่า อะไรมีความสำคัญมากน้อยอย่างไร มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์อะไร จากนั้นจึงตัดสินใจว่างานใดควรทำก่อน และงานใดควรทำทีหลัง วิธีการพิจารณาความสำคัญก่อนหลังนี้ อาจใช้วิธี A - B - C Strategy ซึ่งจะต้องระบุงานหรือกิจกรรมที่จะต้องทำทั้งหมดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ จากนั้นก็พิจารณาความสำคัญของกิจกรรมนั้นเป็น A, B หรือ C โดยมีความหมายดังนี้

A = มีความสำคัญมากต้องทำก่อน

B = มีความสำคัญเช่นกัน ถ้ามีเวลาก็ควรทำ

C = ถ้าไม่ทำขณะนี้คงไม่เป็นไร เมื่อทำอย่างอื่นเสร็จจึงค่อยทำก็ได้

ในกรณีที่มีการกำหนดความสำคัญของงานหรือกิจกรรมแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้เสร็จตามกำหนดได้ อาจมีความจำเป็นต้อง ประเมินความสำคัญของงานใหม่ มอบหมายงานให้ผู้อื่นซึ่งรู้ความสำคัญของงานเช่นเดียวกัน ปรับเวลาการทำงานใหม่หรือขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น

2. การวางแผน ภายหลังจากการพิจารณา ความสำคัญของงานหรือกิจกรรมที่ต้องกระทำก่อนหลังตามข้อ 1 แล้ว จะต้องมีการวางแผนที่จะปฏิบัติงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อให้

บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) ลำดับงานที่จะทำ หมายถึง การพิจารณางานที่มีความสำคัญทั้งหมดก่อนว่าจะทำงานใดก่อนและหลัง

2) ยึดหลัก 4 W (The Who, What, Where and When) หมายถึง การระบุลำดับงานที่จะทำให้ชัดเจน เช่น ถ้าจะต้องเข้าประชุมเพื่อพิจารณาผลงานของหน่วยงาน ก็ต้องรู้ว่าประชุมกับใคร เรื่องอะไร ที่ไหน เวลาอะไร เป็นต้น

3) ทรัพยากรทางการบริหารที่ต้องการ หมายถึง การระบุทรัพยากรทางการบริหาร อันได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ต้องการในการทำงาน ตามแผน เช่น ใช้คนกี่คน ใช้เงินกี่บาท ใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมืออะไรบ้าง เป็นต้น

4) การติดตามผล หมายถึง การพิจารณาวิธีการติดตามผลเพื่อจะได้ทราบว่างานที่กำหนดไว้ตามแผนนั้น งานใดมีปัญหาหรือมีความก้าวหน้าอย่างไรทั้งนี้เพื่อให้สามารถปรับแผนในการทำงานได้ วิธีการติดตามผลอาจได้แก่ การดูรายงานการประชุม การสังเกต และการสัมภาษณ์ วิธีการหนึ่งหรือหลายวิธีก็ได้

5) แผนสำรอง หมายถึง การพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในระหว่างการดำเนินงานตามแผน แล้วกำหนดเป็นแผนสำรองไว้ เช่น ถ้าบ้านท่านอยู่ห่างจากสถานีปรับอากาศ 4 กิโลเมตร เวลาเดินทางจากบ้านไปยังสถานีในภาวะปกติถ้าใช้รถโดยสารประจำทางจะเสียเวลาประมาณ 15 นาที ถ้าใช้แท็กซี่จะเสียเวลาประมาณ 8 นาที วันหนึ่งท่านมีความจำเป็นต้องเดินทางไปขึ้นรถทัวร์ที่สถานี ท่านมีเวลาเพียง 12 นาที เพื่อจะไปทันรถทัวร์ ขณะที่นั่งอยู่ในรถแท็กซี่เพื่อจะออกมาจากซอยปรากฏว่ารถติดมาก ท่านรู้ว่าไปโดยรถแท็กซี่คงไม่ทันแน่ ท่านจึงลงมาเรียกรถจักรยานยนต์ที่ปากซอยเพื่อให้ไปส่งที่สถานีรถปรับอากาศ เช่นนี้ถือว่าเป็นแผนสำรอง แผนสำรองนี้มีประโยชน์มากในการดำเนินงาน เพราะเป็นการเตรียมพร้อมจะรับสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้

การวางแผนนั้นจะต้องเขียนใส่ตารางแผนงานหรือแผนการปฏิบัติ เพื่อให้ง่ายต่อการทบทวน การเตือนความจำ หรือจนกระทั่งการปรับปรุงแผนและการมอบหมายงานให้คนอื่นทำ

3. การปฏิบัติตามตารางเวลาที่กำหนด หมายถึง การปฏิบัติตามตารางการทำงานที่กำหนดไว้ ตามแผนซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องรู้จักใช้คำว่า "ไม่" หรือ รู้จักการปฏิเสธงานที่ไม่มีความจำเป็นเร่งด่วนหรือไม่สำคัญ

Taylor (1987) ได้เสนอเทคนิคการบริหารเวลา ไว้ดังนี้

1. การบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ในแต่ละช่วงของเวลาในแต่ละวัน

2. การจัดแบ่งประเภทของงานที่ทำ และบ่งบอกถึงลักษณะการใช้เวลาในแต่ละกิจกรรม

3. การกำหนดเวลาก่อนหลัง โดยพิจารณาจากความสำคัญของงานที่จำเป็นต้องทำก่อนหลัง

4. การสนับสนุน หมายถึง ควรพยายามทำตามกำหนดเวลาที่บันทึกไว้ให้งานแต่ละงานได้เสร็จสิ้นตามกำหนด

Mccarthy (1981) กล่าวว่า วิธีการบริหารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้ปฏิบัติงานจะต้องสามารถตัดสินใจได้ว่างานใดเป็นงานที่สำคัญที่สุด และควบคุมการปฏิบัติงานของตนให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ โดยวิธีการดังนี้

1. ทำงานที่วางแผนไว้ดีแล้ว
2. ทำงานที่ให้ผลลัพธ์ที่ดีก่อน
3. มอบหมายงาน
4. ต้องคิดก่อนทำทุกครั้ง

Appelbaum and Rohrs (1981) ได้เสนอวิธีการบริหารเวลาโดยให้มีการจัดลำดับความสำคัญของงาน และกำหนดเวลาในการทำกิจกรรมดังกล่าวเสียแต่ต้นมือ ซึ่ง Anthony (1981) ได้เสนอให้มีการจัดลำดับความสำคัญของงาน ออกเป็น

1. งานที่ต้องทำ
2. งานที่ควรทำ
3. งานที่จะทำหรือไม่ทำก็ได้

Veninga (1982) ได้สรุปแนวทางที่จะช่วยให้วิธีการบริหารเวลามีประสิทธิภาพ คือ ต้องจัดลำดับเวลา โดยให้เวลากับงานที่จะไปสู่เป้าหมายที่สำคัญที่สุดก่อน มีวิธีการ 6 อย่าง ดังนี้

1. คาดการณ์ล่วงหน้า และวางแผนสำหรับเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
2. ทำตารางเวลาในการทำงาน
3. มอบหมายงานบางอย่างให้ผู้อื่นทำ
4. แนะนำให้ผู้อื่นบริหารเวลาของตนเองด้วย
5. มีวิธีการใช้เวลาอย่างเหมาะสม
6. บริหารเวลาในการประชุมให้เหมาะสม

นอกจากนี้ Veninga (1982) ยังได้เสนอ วิธีการบริหารเวลาอีกวิธีหนึ่งคือ ต้องมีการวางแผนที่จะทำในวันรุ่งขึ้นตอนเย็นหลังเลิกงาน ต้องรู้จักปฏิเสธงานบางอย่าง ที่ควรปฏิเสธ ต้องตัดสินใจว่างานนั้นควรทำ หรือไม่ควรทำ และยังต้องมีการจดบันทึกการใช้เวลาของตน ว่าวันหนึ่ง ๆ ใช้เวลาในการทำอะไรบ้าง สิ่งสำคัญที่สุดในการบริหารเวลาคือจะต้องระบุว่ากิจกรรมอะไรเป็นงานสำคัญที่สุดที่จะต้องทำ และกิจกรรมอะไรที่สำคัญรองลงมา และต้องจัดเวลาว่างไว้ด้วยในกรณีที่มีเหตุการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้น เช่น มีการประชุมด่วน เป็นต้น

ส่วน Decker and Sullivan (1985) ได้เสนอแนวคิดของการบริหารเวลาสำหรับพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย ไว้ว่า

1. พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยมักมีงานบริหารที่ล้นมือ มีกิจกรรมที่อยู่ในความรับผิดชอบมากมายเกินกว่าจะปฏิบัติด้วยตนเองทั้งหมดภายในเวลาอันจำกัด เมื่อไม่มีเวลามากพอจะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ในเวลาเดียวกัน แต่ก็ควรต้องมีเวลาสำหรับทำสิ่งที่สำคัญที่สุด ดังนั้น การวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพและตารางการจัดการทำงาน จึงควรเริ่มต้นด้วยการจัดลำดับความสำคัญของงาน

2. ทำการลดการสูญเสียเวลาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การถูกขัดจังหวะ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอในการทำงาน แต่ไม่ถือว่าสิ่งที่มาขัดจังหวะการทำงานนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้สูญเสียเวลาเสมอไป แต่หัวหน้าหอผู้ป่วยควรพิจารณาว่าเหตุการณ์ที่เข้ามาขัดจังหวะการทำงานนั้นมีความสำคัญมากกว่างานที่กำลังปฏิบัติอยู่หรือไม่ หากสำคัญกว่า ก็ควรตัดสินใจกระทำก่อนโดยใช้เวลาน้อยที่สุดแต่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 การตอบรับโทรศัพท์เป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้สูญเสียเวลา แต่หัวหน้าหอผู้ป่วยสามารถควบคุมการใช้เวลาได้ โดยพูดแต่น้อยและเกิดการสื่อความหมายให้ผู้ที่โทรศัพท์มาสามารถ

ตอบโต้เข้าสู่ประเด็นสำคัญได้เร็วขึ้น เช่น "สวัสดีค่ะ... มีอะไรให้ช่วยเหลือคะ ?" เป็นต้น หรือทำการวางแผนการพูดโทรศัพท์ เช่น เขียนประเด็นสั้น ๆ ที่สำคัญกันลืมถึงเรื่องที่จะพูดโทรศัพท์ไว้ล่วงหน้า

2.3 การมีบุคคลเข้ามาติดต่อหรือขอเข้าพบมากราย จึงควรพิจารณาสาระของการเข้าพบ ถ้าเรื่องไม่ด่วนไม่สำคัญมาก สามารถแก้ไขได้โดยใช้ตารางการนัดหมายเข้าพบ

3. ลดการทำให้ผู้อื่นเสียเวลา โดยมองเห็นความสำคัญของเวลาของผู้อื่นเช่นกัน

4. ลดงานเอกสารที่ไม่จำเป็น หัวหน้าหอผู้ป่วยอาจใช้สื่ออื่นที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพกว่า เช่น การเจรจาโดยตรง การใช้โทรศัพท์ เป็นต้น

5. การมอบหมายงานที่สำคัญน้อย หรือมีผู้อื่นสามารถทำแทนได้

กล่าวโดยสรุปวิธีการบริหารเวลาเป็นกลยุทธที่สำคัญ ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล ภายในระยะเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยเริ่มต้นด้วยการวางแผนการใช้เวลาอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรประกอบด้วยการจัดลำดับความสำคัญของงาน การกำหนดรายละเอียดของกิจกรรมที่จะต้องปฏิบัติ การกำหนดเวลาเริ่มต้น-สิ้นสุดของแต่ละกิจกรรม การเผื่อเวลาสำรองไว้สำหรับเหตุการณ์ฉุกเฉินที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ และมีการมอบหมายงานให้กับผู้อื่น ต่อมาเป็นการควบคุมการใช้เวลาให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ขณะปฏิบัติงาน ได้แก่ การปฏิเสธงานที่ไม่สำคัญหรือไม่จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติ การลดการสูญเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์จากการถูกขัดจังหวะต่างๆ เช่น จากการที่มีบุคคลมาขอพบโดยมิได้นัดหมายล่วงหน้า จากการมีโทรศัพท์เข้ามา และจากการค้นหาเอกสารที่จัดเก็บไม่เรียบร้อย เป็นต้น และการประเมินผลการใช้เวลา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขการวางแผนการใช้เวลา และการควบคุมการใช้เวลาให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์พยาบาล

เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่า การศึกษาพยาบาล เป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ผลิตบุคลากรวิชาชีพ ปัจจุบันสถาบันการศึกษาพยาบาลทุกแห่งจะต้องได้รับการรับรองมาตรฐานหลักสูตรจากทบวงมหาวิทยาลัยและสภาการพยาบาล ซึ่งสภาการพยาบาลได้ระบุหน้าที่หลักของ

สถาบันการศึกษาวิชาการพยาบาลและผดุงครรภ์ พ.ศ.2529 ว่า หน้าที่หลักของสถาบันการศึกษา คือ

1. ให้การศึกษาและจัดการเรียนการสอน
2. ทำการค้นคว้าและวิจัย
3. บริการวิชาการแก่สังคม
4. ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (อ้างถึงในจินตนา ยูนิพันธุ์, 2530)

นอกจากนี้ จินตนา ยูนิพันธุ์ (2527) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนวิชาการพยาบาล โดยอ้างถึงคณะกรรมการฝึกหัดครูของสหรัฐอเมริกาที่กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนว่า ควรมีบทบาท 6 บทบาทคือ

1. บทบาทของผู้สอนในฐานะผู้อำนวยการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. บทบาทของผู้สอนในฐานะผู้ประสานงาน
3. บทบาทของผู้สอนในฐานะเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรม
4. บทบาทของผู้สอนในฐานะเป็นตัวเชื่อมระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน
5. บทบาทในฐานะสมาชิกของสถาบันการศึกษา
6. บทบาทในฐานะสมาชิกวิชาชีพ

บทบาทของอาจารย์พยาบาลในต่างประเทศ Williams (1989) ได้เสนอความคิดเห็นไว้ว่า อาจารย์พยาบาลควรมีบทบาท 3 ด้าน คือ

1. การสอน ได้แก่ การเตรียมการสอน การสอนทั้งในห้องเรียนและคลินิก การประเมินผล ตลอดจนการให้คำแนะนำแก่นักศึกษาด้านวิชาการและวิชาชีพ
2. การวิจัย ค้นคว้า เขียนบทความ และตำรา
3. การบริการด้านวิชาการทั้งในและนอกสถาบัน

นอกจากนี้ Zannecchia (1988) ได้แบ่งบทบาทของอาจารย์พยาบาลออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บทบาทหลัก ประกอบด้วย บทบาทด้านการสอน ด้านการวิจัย ด้านการบริการวิชาการ ด้านการให้คำปรึกษา ด้านการพัฒนาหลักสูตร และด้านการปฏิบัติการพยาบาลในคลินิก

2. บทบาทที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา ประกอบด้วย บทบาทในการรับนักศึกษาใหม่ บทบาทในการเป็นผู้สนับสนุน และบทบาทในการเป็นผู้สอน

3. บทบาทที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน ประกอบด้วย บทบาทในฐานะสมาชิกขององค์กรวิชาชีพ บทบาทในด้านบริการ บทบาทในการเป็นผู้นำด้านนโยบาย บทบาทในการเป็นแบบอย่าง

จากบทบาทของอาจารย์พยาบาลที่กล่าวมาทั้งในและต่างประเทศจะเห็นได้ว่า มีลักษณะใกล้เคียงกัน แตกต่างกันบ้างในบางบทบาทเท่านั้น อาจสรุปได้ว่า อาจารย์พยาบาลควรมีบทบาทด้านการสอน ด้านการปกครองและกิจกรรม ด้านการวิจัย เขียนบทความและตำรา ด้านบริการวิชาการแก่สังคม ด้านวิชาชีพ และด้านอื่น ๆ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในบทบาทแต่ละด้านดังนี้

1. บทบาทด้านการสอน อาจารย์เป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสถาบัน เพราะเป็นผู้ที่สามารถประกอบภารกิจของสถาบันได้ทุกด้าน ภารกิจประจำวันของอาจารย์ที่ต้องรับผิดชอบโดยตรงคือ งานด้านการสอน วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการถ่ายทอดความคิด วิทยาการให้แก่ผู้เรียน

Gladkowski (1977) ได้ให้ความเห็นว่า กระบวนการเรียนการสอนจะเริ่มต้นตั้งแต่การตั้งวัตถุประสงค์สำหรับการสอน ซึ่งต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และควรชี้แจงให้นักศึกษาทราบ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษา ในการทำความเข้าใจและสรุปสิ้น ๆ ล่วงหน้าได้ว่า การศึกษาวิชานี้สิ่งที่คาดหวังคืออะไร อาจารย์มีเกณฑ์ในการประเมินผลอย่างไร ในแง่ของเนื้อหาวิชา อาจารย์ควรจะมีการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ จากบทความและงานวิจัยต่าง ๆ เพราะความรู้ในหนังสืออาจจะล้าสมัยไปแล้ว ในเรื่องของวิธีการสอน อาจารย์ควรจะมีกลยุทธในการสอนหลาย ๆ แบบ ไม่ควรยึดถือวิธีสอนในรูปเดิมอยู่ตลอดเวลา วิธีสอนการมอบหมายงาน และการประเมินผล อาจจะให้นักศึกษามีส่วนในการกำหนดร่วมกับอาจารย์บ้าง เพราะการที่นักศึกษามีส่วนร่วม ในการกำหนดการเรียนการสอน จะทำให้พวกเขาเกิดความพึงพอใจและใคร่เรียนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการเรียนการสอนอาจารย์ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ด้วย คือ

1. ยอมรับความจริงว่า ในการเรียนการสอน ทั้งอาจารย์และนักศึกษาเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในเวลาเดียวกัน

2. ยอมรับความจริงว่า ไม่มีใครทำทุกสิ่งได้ดีที่สุด

3. ยอมรับถึงความแตกต่างกันของผู้เรียน เช่น ความสามารถ แรงจูงใจ ความต้องการ ฯลฯ

ซึ่ง Suvanajata (1975) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทด้านการสอนของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยไว้ใกล้เคียงกัน คือ การเตรียมการสอน (คำสอน, อุปกรณ์การสอน) การบรรยายในชั้นเรียน การออกข้อสอบและตรวจข้อสอบ การตรวจรายงานประจำภาค หรือตรวจการบ้าน การอ่านหนังสือหรือบทความเกี่ยวกับสาขาวิชาที่สอนและสาขาวิชาอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่า นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทด้านการสอนของอาจารย์ไว้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยใคร่จะขอเสนอความเห็นของ Mills (1978) ซึ่งได้กล่าวสรุปขั้นตอนของบทบาทด้านการสอนไว้อย่างชัดเจนว่า ในการสอนไม่ว่าจะเป็นการสอนในชั้นเรียนหรือการสาธิต อาจารย์ผู้สอนควรจะทำกิจกรรมต่างๆ ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การตั้งจุดมุ่งหมาย โดยจุดมุ่งหมายจะต้องชัดเจนและเฉพาะเจาะจง

2. การเตรียมการสอน ทั้งนี้เพราะ ประสิทธิภาพของการสอนขึ้นอยู่กับการเตรียมการสอนเป็นสำคัญ

3. การเสนอข้อมูล และการรับข้อมูล ซึ่ง สองอย่างนี้ไม่ควรแยกออกจากกัน เหตุเพราะการสอนที่ดีจะต้องเป็นกระบวนการสองทาง คือการเสนอข้อมูลของผู้สอน และการรับข้อมูลจากผู้เรียน

4. การมีส่วนร่วม โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน

5. การประเมินผล เพื่อทราบความก้าวหน้าของผู้เรียน และหาจุดบกพร่องของการเรียนการสอน

6. การให้ข้อมูลย้อนกลับ โดยแจ้งให้ผู้เรียนได้รับทราบผลสำเร็จ และข้อบกพร่องของการเรียน และควรนำผลการประเมินไปใช้ในการวางแผนการสอนครั้งต่อไป

สำหรับบทบาทด้านการสอนของอาจารย์พยาบาล จินตนา ยูนิพันธุ์ (2527)ได้ กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนวิชาการพยาบาลในฐานะผู้อำนวยการในการเรียนรู้ของผู้เรียนว่า ผู้สอน จะต้อง

รับผิดชอบ ในการเลือกและจัดเรียงประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ สังคม และจิตวิทยา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือมีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมที่ปรารถนา นอกจากนี้ผู้สอนต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนด้วย การเป็นแบบอย่างเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในอาจารย์พยาบาล ทั้งนี้เพราะ การพยาบาลเป็นวิชาที่มีการปฏิบัติเป็นแกน เพราะการเรียนรู้โดยการเลียนแบบจะช่วยให้ผู้เรียนรู้ว่า จะปฏิบัติอย่างไรในสถานการณ์ที่แตกต่างออกไป

นอกจากนี้ นักวิชาการทางการพยาบาลหลายท่าน ได้แก่ Heidgerken (1965), Ross and Marriner (1985) และ Conley (อ้างถึงใน จินตนา ยูนิพันธุ์, 2527) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทด้านการสอนของอาจารย์พยาบาลคล้ายคลึงกันคือ

1. วางแผนการกำหนดหลักสูตร กำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา รวมทั้งกิจกรรมการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

2. สร้างสรรค์ และส่งเสริมบรรยากาศที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด

3. ปรับปรุงวิธีการสอน พร้อมทั้งการจัดเตรียมดัดแปลงวัสดุอุปกรณ์การสอนให้เหมาะสมกับความสนใจ ความต้องการของผู้เรียน

4. เสริมสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาได้ใฝ่หาความรู้หรือมีความรับผิดชอบต่อการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

5. การสอน มีส่วนประกอบหลายประการ เป็นต้นว่า การจัดเตรียมแหล่งความรู้ คำสั่ง หรือการอธิบายที่ชัดเจน การแสดง การสาธิต พร้อมที่จะให้ข้อเสนอแนะ และทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศการเรียนการสอนของนักศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

6. ประเมินผล ผู้สอนควรจะได้มีการประเมินการศึกษา ทั้งการวางแผนหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน และคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา

อาจพอสรุปได้ว่า บทบาททางด้านการสอนของอาจารย์พยาบาลประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ ศึกษาหาความรู้ให้ก้าวหน้าทันสมัยอยู่เสมอ มีการเตรียมตัวในการสอนเป็นอย่างดี มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้อย่าง

สอดคล้องและมีประสิทธิภาพ โดยเริ่มตั้งแต่มีการวางแผนการเรียนการสอนไว้ก่อนล่วงหน้าอย่างเหมาะสม ครบถ้วน และครอบคลุม โดยยึดวัตถุประสงค์ของวิชาและสถานศึกษาเป็นหลัก ดำเนินการสอนโดยใช้ยุทธวิธีที่เหมาะสมและอย่างมีทักษะ คำนึงถึงความแตกต่างกันของผู้เรียน ยอมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนภายในขอบเขตที่สมควร เป็นแหล่งความรู้หรือแนะนำจัดหาแหล่งความรู้ที่ดี มีหลักเกณฑ์ในการประเมินผล วัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ สามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนได้ มีมนุษยสัมพันธ์ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา

2. บทบาทด้านการปกครองและกิจกรรม เป็นงานด้านกิจการนักศึกษา และงานที่ปรึกษา วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) ได้กล่าวว่า งานกิจการนักศึกษานักศึกษาหมายถึง งานที่เกี่ยวกับการบริการ สวัสดิการ วินัย ความประพฤติ และพัฒนานักศึกษาและงานกิจกรรม และหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์ที่ปรึกษา ประการหนึ่งคือมีหน้าที่ให้การช่วยเหลือแนะนำนักศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทาง ด้านวิชาการ ปัญหาส่วนตัว ปัญหาสุขภาพ และสภาพแวดล้อมของสถาบัน การดูแลให้นักศึกษามีระเบียบวินัยอย่างดี อาจารย์พยาบาลจะต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบวินัยแก่นักศึกษา รวมทั้งต้องเป็นแบบอย่างที่ดี นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้พิพากษาเมื่อนักศึกษาทำผิดด้วย

กล่าวสรุป บทบาทอาจารย์พยาบาลด้านการปกครองและกิจกรรม คือ การดูแลความประพฤติ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ นักศึกษา เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำแก่นักศึกษาในด้าน วิชาการและส่วนตัว ทั้งในลักษณะของการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น และการพัฒนานักศึกษา

3. บทบาทด้านวิจัยเขียนบทความหรือตำรา ปัจจุบันถือกันว่า งานวิจัยเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัย เป็นงานที่ต้องทำควบคู่ไปกับการสอน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการ เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ และเพื่อประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งบุคคลทั่วไปถือว่า เป็นคุณสมบัติของมหาวิทยาลัยที่มีอยู่เหนือหน่วยงานอื่น ๆ วิจัยเป็นกระบวนการค้นหาความจริง โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และนำมาใช้ในการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ เป็นการพัฒนาความคิดและแนวทฤษฎีเพื่อนำมาตอบคำถามที่ซับซ้อนต่างๆ เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Clark and Shea, 1979 ; Treece and Treece, 1977)

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เหตุเพราะสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากมาย ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มเติม เพื่อความทันสมัย ทันเหตุการณ์อันจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษา และช่วยแก้ไขปัญหาของสังคม ในวงการศึกษาพยาบาลก็เช่นเดียวกับการศึกษาในสาขาวิชาชีพอื่น ๆ อันจักต้องมีการศึกษาวิจัย แต่งตำรา เขียนบทความที่เป็นประโยชน์ออกเผยแพร่ อันจะยังประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาทางการพยาบาลทั้งด้านการบริหาร บริการ และการศึกษา (Gortner and Nahn,1977)

แผนพัฒนาการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษาระยะที่ 7 (ม.ป.ป.) ได้กำหนดนโยบายด้านการวิจัยไว้อย่างชัดเจนว่า

1. ให้สถาบันการศึกษาพยาบาล วางแผนและกำหนดทิศทางการวิจัยด้านการพยาบาลและสุขภาพอนามัยให้ชัดเจน สอดคล้องกับการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสภาพ

2. ให้สถาบันการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ปรับปรุงระบบบริหารและการดำเนินการวิจัยให้มีประสิทธิภาพ

3. ให้สถาบันการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ พัฒนาขีดความสามารถในการวิจัยด้านการพยาบาลและสุขภาพอนามัยให้มีคุณภาพ

4. เพิ่มงบประมาณเพื่อการวิจัยด้านการพยาบาลและสุขภาพอนามัย

นอกจากนี้มีผู้ที่ศึกษาและให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคในการทำวิจัยของอาจารย์ไว้หลายท่าน ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ จรัส สุวรรณเวลา และคณะ (2528) ได้ให้ความเห็นว่า อาจารย์คุ้นเคยกับบทบาทด้านการเรียนการสอน ขาดการเน้นบทบาทของมหาวิทยาลัยต่อสังคมในเชิงการผลิตความรู้ เพื่อสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการ และเพื่อแก้ปัญหาสังคม ผู้บริหารทุกระดับและอาจารย์จำนวนไม่น้อยยังไม่เห็นความสำคัญของการวิจัย และไม่ได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมอย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาบทบาทและสัมฤทธิ์ผลของสถาบันอุดมศึกษาในไทยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของทบวงมหาวิทยาลัย (2530) ที่พบว่าสถาบันอุดมศึกษาไทยยังขาดงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนที่เพียงพอและเหมาะสม ขาดนักวิจัยที่มีคุณภาพ ปัญหาด้านความร่วมมือประสานงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกสถาบันอุดมศึกษาตลอดจน

ขาดกลไกการติดตามผลและควบคุมคุณภาพของงานวิจัย

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทด้านการวิจัยของอาจารย์พยาบาลประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ การทำวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ การเข้าร่วมในโครงการวิจัยทั้งในสาขาวิชาชีพและสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การให้ความร่วมมือในการทำวิจัย การเขียนเอกสารประกอบการสอน การแต่งตำรา บทความทางวิชาการ และการนำผลการวิจัยทั้งของตนเองและผู้อื่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษาและสังคม อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคของการวิจัยก็มีอยู่มาก แม้ว่าอาจารย์จะมองเห็นความสำคัญของการวิจัยดังกล่าวก็อาจก่อให้เกิดความท้อถอยได้ ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงควรสนับสนุน ส่งเสริม ให้กำลังใจ และร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้อาจารย์ทำการวิจัยมากขึ้น อันจะยังประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ต่อไป

4. บทบาทด้านบริการวิชาการแก่สังคม สถาบันอุดมศึกษาเป็นที่เชื่อถือว่า เป็นแหล่งวิชาการที่ก้าวหน้าทันสมัย เป็นแหล่งรวมของผู้มีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาแขนงต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ เพราะสถาบันอุดมศึกษามีส่วนช่วยในการเตรียมคน โดยการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพออกสู่สังคม และมีส่วนช่วยในการพัฒนาคนขณะทำงาน โดยการจัดการฝึกฝนอบรมหรือเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้ที่ทำงานแล้ว ให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งงานนี้ ได้แก่ การบริการทางวิชาการแก่ชุมชน ซึ่งอยู่ในรูปของการจัดการสัมมนา การประชุมวิชาการ การเสนอบทความการผลิตตำรา รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา หรือศูนย์กลางการศึกษาต่อเนื่อง ฯลฯ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530)

ลักษณะการให้บริการวิชาการแก่สังคมสามารถทำได้หลายลักษณะ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2526) ได้สรุปลักษณะการให้บริการวิชาการแก่สังคมออกเป็น 4 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. การเผยแพร่ความรู้ เป็นการให้ความรู้แก่คนภายนอกมหาวิทยาลัยด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การบรรยาย อภิปราย การจัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่ เป็นต้น

2. การให้คำปรึกษา เป็นการใช้ความรู้ที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยไปช่วยแก้ปัญหา ของชุมชน เช่น การเป็นวิทยากร การเป็นกรรมการ การเป็นที่ปรึกษาองค์กรรัฐวิสาหกิจ หรือบริษัทเอกชน

3. การร่วมมือในการแก้ปัญหาชุมชน รูปแบบนี้เป็นแบบเฉพาะของประเทศที่กำลัง

พัฒนาที่มหาวิทยาลัยไปมีส่วนโดยตรงกับการแก้ปัญหาของประเทศ เช่น ด้านอาสาพัฒนา เป็นต้น

4. การปรับปรุงสมรรถภาพของบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ งานบริการด้านนี้ เป็นการฝึกอบรม สัมมนา จัดประชุมต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมกันทั่วไป

การบริการวิชาการแก่สังคมมีชื่อเรียกกันหลายอย่าง ได้แก่ การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน การบริการสังคม หรือการบริการชุมชน ซึ่งมีความหมายเดียวกันคือ กิจกรรมที่สถาบันจัดขึ้นเพื่อให้บริการแก่สังคมนอกเหนือจากการเรียนการสอนตามหลักสูตรปกติในชั้นเรียน (เอกชัย เอื้อเฟื้อ, 2529)

Suvanajata (1975) กล่าวถึง งานบริการทางวิชาการแก่สังคม ประกอบด้วยการเป็นอาจารย์สอนพิเศษนอกมหาวิทยาลัย สอนและอบรมทางวิชาการแก่ข้าราชการและประชาชนทั่วไป เป็นวิทยากรให้หน่วยงานและองค์การเอกชน เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ จัดประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการร่วมกับหน่วยราชการหรือองค์การเอกชน จัดนิทรรศการทางวิชาการ มีส่วนร่วมในงานด้านสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ มีส่วนให้ความช่วยเหลือในด้านสุขภาพอนามัย เป็นต้น

บทบาทด้านการบริการวิชาการแก่สังคมของอาจารย์พยาบาล ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพอนามัยและด้านการศึกษาพยาบาล ซึ่งมีหลายลักษณะ เช่น การจัดประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และอื่น ๆ ในโครงการทางวิชาการแก่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกระดับ การเป็นวิทยากร การให้คำปรึกษาแนะนำเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน และให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่บุคคลทั่วไป การให้การสนับสนุนในโครงการพัฒนาชุมชน การจัดนิทรรศการทางวิชาการ และกิจกรรมอาสาพัฒนาชนบทที่นักศึกษาจัดขึ้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้นอกจากจะมีประโยชน์แก่สังคมและชุมชนแล้ว ยังช่วยพัฒนาอาจารย์และนักศึกษาด้วย เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้อาจารย์และนักศึกษาได้เรียนรู้สภาพการณ์จริงของสังคม และสามารถนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนได้ด้วย (Lewis, 1973)

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ได้แก่ การเผยแพร่ความรู้โดยการเป็นวิทยากร บรรยาย อภิปราย ปาฐกถา การจัดนิทรรศการ เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ

แก่หน่วยงาน การร่วมกิจกรรมพัฒนาหรือบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน ตลอดจนฝึกอบรมและจัดประชุมสัมมนาวิชาการ

5. บทบาทด้านวิชาชีพ อาจารย์พยาบาลจะต้อง เป็นพยาบาลวิชาชีพที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาล เป็นผู้มีใบประกอบโรคศิลปะ สาขาพยาบาลชั้นหนึ่ง ในฐานะเป็นสมาชิกของวิชาชีพการพยาบาล อาจารย์พยาบาลทุกคนต้องมีส่วนร่วมในสมาคมวิชาชีพ และพัฒนาตนเองร่วมกับสมาชิกของวิชาชีพ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ ค้นคว้าวิจัย ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นเนื้อหาวิชาในการสอนวิชาการพยาบาล นอกจากนี้ จะต้องพัฒนาทักษะในทางวิชาชีพในสภาพการณ์จริง ซึ่งจะช่วยให้มีแนวทางในการช่วยเหลือผู้เรียน มีการพัฒนาไปเป็นพยาบาลวิชาชีพที่สามารถปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงได้ (จินตนา ยูนิพันธุ์, 2527)

การร่วมมือกับองค์กรวิชาชีพนั้น รัตนา ทองสวัสดิ์ (2531) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การร่วมมือกับองค์กรวิชาชีพ อาทิ สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย สภาการพยาบาล ถือเป็นแนวทางที่แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อวิชาชีพของตนเอง สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมพลังของสมาชิกพยาบาลในการที่จะกระทำการใด ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่วิชาชีพ ส่วนสภาการพยาบาล จะดูแลในด้าน การกำหนดมาตรฐานการศึกษา การบริการ การเศรษฐกิจ และสวัสดิการทั่วไป รวมทั้งการวิจัยค้นคว้าต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกของทั้ง 2 องค์กรนี้ จะร่วมมือกันส่งเสริมวิชาชีพพยาบาลในทุกด้านให้ตรงตามความต้องการของสังคม

สรุปได้ว่า บทบาทด้านวิชาชีพพยาบาลที่เด่นชัด คืออาจารย์พยาบาลควรเป็นสมาชิกของสภาการพยาบาล และสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถาบันทั้งสองจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพ ประพฤติตนอยู่ในจรรยาบันวิชาชีพแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและฝึกทักษะด้านการพยาบาลอยู่เสมอ เพื่อนำมาประกอบการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพแก่นักศึกษา

6. บทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม อาจารย์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้อนุรักษ์ฟื้นฟูและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากอาจารย์เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของนักศึกษาเป็นอย่างมาก สถาบันการศึกษาถือว่าเป็นสถาบันทางสังคม ซึ่งสังคมให้การสนับสนุนสร้างขึ้นเพื่อดำรงรักษาและถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรมของสังคม และเสมือนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน คือผู้เรียนนั่นเอง ดังนั้นผู้สอนต้องมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในสังคมจะต้องสามารถ

ถ่ายทอดวัฒนธรรมเหล่านั้นให้กับผู้เรียน และในฐานะที่เป็นผู้สอนทางการพยาบาลจะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนระลึกถึงความจำเป็นในการคำนึงถึงวัฒนธรรมของผู้ป่วย หรือผู้รับบริการในขณะที่ปฏิบัติการพยาบาลอีกด้วย โดยเฉพาะในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ผู้สอนจะต้องนำประเด็นต่าง ๆ ด้านวัฒนธรรมเข้ามาสู่การอภิปรายในชั้นเรียน และช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจแปลความได้ถูกต้อง และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (จินตนา ยูนิพันธุ์, 2527)

หากจะคำนึงถึงภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาเป็นหลักแล้ว การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติอาจทำได้ใน 3 ด้านคือ

1. ด้านการสอน วิธีดำเนินงานเพื่อทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ย่อมออกมาในรูปของเนื้อหา หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกหลักสูตร

2. ด้านการวิจัย จัดดำเนินการวิจัย ค้นคว้าด้านศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ

3. ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม จัดดำเนินงานในรูปของกิจกรรมหรือโครงการเพื่อชุมชนหรือร่วมกับชุมชน เป็นต้น

ในเรื่องนี้ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) ได้เสนอขอบเขตของการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่มหาวิทยาลัยจะดำเนินภารกิจได้ คือ

1. การสอน มหาวิทยาลัยอาจจัดหลักสูตรเพื่อให้มีวิชาบางวิชาที่คิดว่าสำคัญที่จะสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมไทย เช่น วัฒนธรรมไทย เป็นต้น

2. การวิจัย มหาวิทยาลัยอาจจัดสรรให้มีโครงการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมไทย เช่น การวิจัยวิถีชีวิตไทย การทำขนมช่างสิบหมู่ การตั้งชื่อคนไทยเป็นต้น

3. การจัดนิทรรศการ มหาวิทยาลัยอาจจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยในโอกาสต่าง ๆ เช่น การจัดนิทรรศการ 700 ปีลายสือไทย นิทรรศการภาพวาดลายไทย

4. การจัดกิจกรรม มหาวิทยาลัยอาจจัดให้มีการแสดงดนตรีไทยปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

5. การจัดพิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยอาจจัดหาถาวรวัตถุเพื่อให้นิสิตนักศึกษาได้ศึกษาและเห็นถึงสิ่งที่เป็นสมบัติของบรรพบุรุษไทย

6. การเผยแพร่ มหาวิทยาลัยอาจจัดเผยแพร่ความรู้ ข่าวสาร ที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมทางวิทยุโทรทัศน์ การแสดงในหอประชุม การพิมพ์เป็นเอกสารหรือทำวิดีทัศน์

7. การอบรม มหาวิทยาลัยอาจให้ความรู้ โดยการอบรมอาจารย์และบุคคลภายนอกให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องประเพณีไทย ศิลปไทย ดนตรีไทย การแต่งกายไทย ภาษาไทย วิถีชีวิตไทย เป็นต้น

การปฏิบัติหน้าที่ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยนั้น มีอุปสรรคมากเนื่องจาก

1. ความไม่พร้อมของมหาวิทยาลัย เช่น การไม่มีหลักสูตรเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติเป็นหลักสูตรพื้นฐานในทุกมหาวิทยาลัย ขาดตำราเรียนและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

2. มหาวิทยาลัยส่วนมากยังเน้นภารกิจด้านการสอนอย่างเดียว และให้ความสำคัญของวิชาชีพ จึงทำให้อาจารย์และนักศึกษาไม่สนใจศิลปวัฒนธรรมของชาติ

3. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติต้องใช้งบประมาณมาก เป็นการเพิ่มภาระทางงบประมาณให้แก่มหาวิทยาลัยมากยิ่งขึ้น

4. ช่องว่างระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่นชนบทห่างกันมาก การดำเนินการเกี่ยวกับการบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นไปด้วยความลำบาก

5. มหาวิทยาลัยยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการทำงานด้านนี้จะต้องอาศัยผู้รู้ ผู้เล่น จริงจัง ต่อเนื่อง เสียสละ และอดทน

โดยสรุปบทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมสามารถทำได้หลายลักษณะ ได้แก่ การสอน การวิจัย การจัดนิทรรศการ การจัดกิจกรรม การจัดพิพิธภัณฑ์ การเผยแพร่ และการอบรม ซึ่งบทบาทด้านนี้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่น้อยมากเนื่องจากปัญหาอุปสรรคดังกล่าวข้างต้น

จากวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของอาจารย์พยาบาลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าอาจารย์ในสาขาวิชาชีพพยาบาล ต้องกระทำบทบาทในด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับปรัชญาและความมุ่งหมายของสถาบันการศึกษา คือ การสอน การปกครองและกิจกรรม การวิจัยเขียนตำราและบทความ การบริการวิชาการสังคม การวิชาชีพ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และอื่น ๆ เป็นต้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเวลาในการทำงาน

การจัดระเบียบการบริหารเวลาของแต่ละบุคคลจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะของ

งานที่ปฏิบัติและประสบการณ์การทำงานของแต่ละบุคคล (Albrecht,1978) ในคนปกติเมื่อมีอายุมากขึ้น ระดับวุฒิภาวะจะเจริญสูงขึ้นตามวัย ประสบการณ์จะมากขึ้น ความคิด และสามารถมองปัญหาได้ชัดเจนถูกต้องตามความเป็นจริงมากขึ้น ความคิดและการกระทำ จะปรับเปลี่ยนตามวัย (ทัศนา บุญทอง,2529) นอกจากนี้ ความสามารถของคนเรานั้นมาจากกระบวนการเรียนรู้ การได้มีประสบการณ์ หรือได้รับการศึกษา (Deslar อ้างถึงใน จินตนา จันทร์โคตร, 2530) นอกจากนี้ เสนาะ ติเยาว์ (2533) ยังได้กล่าวว่า โดยทั่วไป ผู้ที่แต่งงานมักจะสนใจการทำงานมากกว่าผู้ที่เป็นโสดเพราะรู้สึกอยู่เสมอว่าตนเองมีภาระต้องอุปการะเลี้ยงดู และต้องรับผิดชอบอย่างอื่น ๆ อีก จึงมีความกระตือรือร้นในการทำงานมากกว่าคนโสด

กล่าวโดยสรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเวลาในการทำงาน ได้แก่ อายุ ประสบการณ์การทำงาน วุฒิการศึกษา และสถานภาพสมรส และจากการศึกษาบทบาทอาจารย์พยาบาลของ ผาสุวรรณ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2532) พบว่า อาจารย์พยาบาลที่สังกัดต่างกันมีการทำงานในหน้าที่ด้านต่าง ๆ แตกต่างกัน ดังนั้น สังกัดจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อ การบริหารเวลาในการทำงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเวลา และ บทบาทหน้าที่ของอาจารย์พยาบาล และนำมาประมวลไว้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

Ovard (1966) ได้ศึกษาการใช้เวลาของอาจารย์ใหญ่ ในโรงเรียนที่รัฐโอเรกอน โดยให้ผู้บริหาร และอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน แสดงความคิดเห็นถึง การใช้เวลาของผู้บริหาร และการใช้เวลาของอาจารย์ใหญ่ตามที่เป็นจริง ผลปรากฏว่า จากความคิดเห็นของผู้บริหาร และอาจารย์ใหญ่ เห็นว่า งานด้านการสอนเป็นงานที่มีความสำคัญมากที่สุด แต่ตามความเป็นจริงนั้น ทั้งผู้บริหารโรงเรียน และ อาจารย์ใหญ่ มักจะใช้เวลาในการสอนน้อยมาก ส่วนใหญ่จะใช้เวลาไปในงานด้านธุรการมากกว่างานด้านวิชาการ

ในปี ค.ศ. 1968 มีการประชุมผู้บริหาร 22 โรงพยาบาล ในสหรัฐอเมริกา

เกี่ยวกับการใช้เวลาในการทำงานของผู้บริหาร พบว่า ปัญหาของผู้บริหารโรงพยาบาลเหล่านั้นคือจะบริหารเวลาในการทำงานของเขาอย่างไรจึงจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้บริหารเหล่านั้นรู้สึกว่า เขาต้องสูญเสียเวลาไปในเรื่องของตัวเขาเองและของคนอื่น ๆ โดยเปล่าประโยชน์ในแต่ละวันและเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กัน ทุก ๆ วัน

จากการศึกษาของ Appelbaum and Rohrs (1981) ซึ่งได้ทำการศึกษาว่าผู้บริหารจากวิชาชีพต่าง ๆ มีวิธีการบริหารงาน หรือจัดระบบงานอย่างไร พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่ไม่ได้บริหารเวลาในการปฏิบัติงานและเกิดความรู้สึกท้อถอย เพราะไม่สามารถที่จะทำงานได้ผลสำเร็จตามที่คาดหวัง

สุวรรณา ทรัพย์บำรุง (2537) ได้วิเคราะห์บทบาทของอาจารย์พยาบาลในวิทยาลัยพยาบาลทหารตำรวจพบว่า อาจารย์พยาบาลมีการจัดลำดับความสำคัญของบทบาทอาจารย์พยาบาลโดยเห็นว่า บทบาทด้านการสอนเป็นบทบาทที่สำคัญที่สุด รองลงมาคือ บทบาทด้านวิชาชีพ ด้านการปกครองและกิจกรรม ด้านการวิจัยเขียนบทความหรือตำรา ด้านบริการวิชาการแก่สังคม ด้านบริหาร และด้านทหารตำรวจ ตามลำดับ และพบว่า มีบทบาทหลายบทบาทที่อาจารย์พยาบาลเห็นความสำคัญว่าควรปฏิบัติมาก แต่ในการปฏิบัติจริงปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ บทบาทด้านการปกครองและกิจกรรม ด้านการวิจัย เขียนบทความ หรือตำรา และด้านบริการวิชาการแก่สังคม เพราะมีปัญหาอุปสรรคด้านเวลาเด่นชัดที่สุด

ปรางทิพย์ โพธิ์ศรี (2526) ได้ศึกษาบทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการรับรู้ของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา ในบทบาทด้านการสอน ด้านการวิจัย การเขียนตำรา และบทความด้านบริการสังคม ด้านกิจกรรมนักศึกษา ด้านการบริหารและวิชาชีพ และเปรียบเทียบบทบาทของอาจารย์พยาบาลตามการรับรู้ และบทบาทที่เป็นจริง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือผู้บริหารการศึกษาพยาบาล อาจารย์พยาบาล และนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 จากสถาบันการศึกษาพยาบาลสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 5 แห่งพบว่า ผู้บริหารและอาจารย์พยาบาลมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ต่อบทบาทที่เป็นจริงตามการรับรู้ของอาจารย์ในด้านการสอนมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วย ส่วนบทบาทที่เป็นจริง ตามการรับรู้ของอาจารย์ ในด้านการสอน มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนอีก 4 ด้าน มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย และจากการศึกษาสัดส่วนความรับผิดชอบต่อบทบาท

ของอาจารย์พยาบาลทั้ง 5 ด้าน ตามการรับรู้ของผู้บริหาร อาจารย์ และ นักศึกษา พบว่า ทุกกลุ่มให้ความสำคัญต่อบทบาทด้านการสอนเป็นอันดับ 1 และบทบาทด้านการวิจัยการเขียนตำรา และบทความเป็นอันดับ 2

ประไพ อุดมวรรณ (2528) ได้ศึกษาบทบาททางวิชาการของอาจารย์พยาบาลในวิทยาลัยพยาบาลที่สนับสนุนการสาธารณสุขมูลฐาน ในส่วนที่เป็นเอกสารทางวิชาการศึกษาย้อนหลัง 3 ปี การปฏิบัติบทบาททางวิชาการในปัจจุบัน และการคาดคะเนบทบาททางวิชาการ ในอนาคต 1 - 3 ปีข้างหน้า เปรียบเทียบบทบาททางวิชาการของอาจารย์พยาบาลเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาท พัฒนาหลักสูตรและการสอน ด้านการวิจัย เขียนตำราและบทความทางวิชาการ ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม และด้านความร่วมมือและประสานงานที่สนับสนุนการสาธารณสุขมูลฐาน ผลการศึกษาพบว่า จากการสำรวจเอกสารทางวิชาการส่วนใหญ่เป็นเอกสารประกอบการสอน ตำราและบทความทางวิชาการ มีน้อย อาจารย์ไม่ได้ทำวิจัยเลยมีส่วนร่วมบ้างในโครงการวิจัยของกองงานวิทยาลัยพยาบาล และการให้บริการวิชาการแก่สังคม ส่วนใหญ่เป็นการนำนักศึกษาให้ความรู้และบริการด้านสุขภาพอนามัย ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ สำหรับแนวโน้มในอีก 1 - 3 ปีข้างหน้า มุ่งเน้นด้านการสอน การบริการวิชาการแก่สังคม และด้านการร่วมมือ และประสานงานกับ หน่วยงานต่าง ๆ ส่วนบทบาทด้านการวิจัย เขียนตำรา และบทความทางวิชาการ ยังมีการวางแผนปฏิบัติน้อย

เรื่องบทบาทของอาจารย์พยาบาล ในสถาบันการศึกษาพยาบาล แห่งประเทศไทย ผาสุวรรณ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2532) ได้ทำการวิจัยไว้ พบว่า บทบาทของอาจารย์พยาบาลครึ่งหนึ่งจะเป็นงานสอน อีกครึ่งหนึ่งเป็นงานวิจัย บริการสังคม ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมนักศึกษา และอื่น ๆ โดยเฉพาะงานวิจัยยังทำกันค่อนข้างน้อย และพฤติกรรมการสอนของอาจารย์พยาบาลยังไม่สมบูรณ์ แต่ก็มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษากิจกรรมนักศึกษา และกิจกรรมวิชาการอยู่ในระดับสูง

ในต่างประเทศ Williams (1989) ได้ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของอาจารย์พยาบาลกับอาจารย์ในสาขาอื่น พบว่า บทบาทด้านการวิจัย และการเขียนบทความหรือเอกสารอาจารย์พยาบาลร้อยละ 15.8 ไม่ได้ทำวิจัยเลย และร้อยละ 6.7 ที่ใช้เวลาในการทำ

วิจัย สัปดาห์ละ 20 ชั่วโมงขึ้นไป ส่วนอาจารย์สาขาอื่นร้อยละ 8.5 ที่ไม่ทำวิจัย และร้อยละ 25.3 ที่ใช้เวลาในการทำวิจัยสัปดาห์ละ 20 ชั่วโมง ส่วนการเขียนบทความลงในวารสารทางการพยาบาลภายในระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา อาจารย์พยาบาลร้อยละ 29 ไม่ได้เขียนบทความเลย และร้อยละ 18.6 ที่เขียนบทความมากกว่า 10 เรื่อง อาจารย์สาขาอื่น ๆ ร้อยละ 12.4 ไม่ได้เขียนบทความลงในวารสารวิชาชีพเลย และร้อยละ 47.8 ที่เขียนบทความมากกว่า 10 เรื่อง ส่วนการเขียนบทความและพิมพ์เผยแพร่ในระยะ 2 ปีที่ผ่านมา อาจารย์พยาบาล ร้อยละ 32.6 ไม่เคยเขียนบทความและพิมพ์เผยแพร่เลย และร้อยละ 6.2 ของอาจารย์พยาบาลเคยเขียนบทความ และพิมพ์เผยแพร่มาแล้วมากกว่า 10 เรื่อง ส่วนอาจารย์ในสาขาอื่น ร้อยละ 21 ไม่เคยเขียนบทความเผยแพร่เลย และร้อยละ 8.8 เคยเขียนบทความและพิมพ์เผยแพร่มาแล้วมากกว่า 10 เรื่อง ส่วนบทบาทด้านอื่น อาจารย์พยาบาลใช้เวลาส่วนมากในการสอน และร่วมกิจกรรมมากกว่าสาขาอื่น กิจกรรมส่วนใหญ่คือการจัดการเรียนการสอนด้านวิชาชีพ ประจำสำนักงานบริหาร ให้คำแนะนำแก่นักศึกษา เตรียมการสอน ในด้านการปฏิบัติวิชาชีพ นอกมหาวิทยาลัย อาจารย์พยาบาลทำมากกว่าสาขาอื่น

จากงานวิจัยดังกล่าวนับได้ว่า การบริหารเวลาเป็นปัญหาหนึ่งในการปฏิบัติบทบาทของอาจารย์พยาบาล เพราะเวลาที่อาจารย์พยาบาลใช้ในการปฏิบัติบทบาทที่สำคัญมาก บางบทบาทยังน้อยอยู่ การรู้จักจัดการกับเวลาหรือรู้จักการบริหารเวลา จะช่วยให้การปฏิบัติบทบาทของอาจารย์พยาบาลมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพราะจะทำให้สามารถปฏิบัติบทบาทที่สำคัญเสร็จสิ้นภายในระยะเวลาที่กำหนดได้